

Tuff väg till ett bättre liv

– Idén med Youth at Risk är att skapa en framtid för unga utsatta människor, ett liv som inte styrs av det förflutna där misstagen ständigt upprepas. De måste få möjlighet att stänga av autopiloten och göra medvetna och aktiva val. Alla unga människor har en framtid och de är vår framtid.

Det berättade Neil Wragg, VD för Youth at Risk i England, på ett seminarium i Stockholm i slutet av november. Tillsammans med två ungdomar som genomgått metoden berättade han om arbetet med unga kriminella i England och gav en plattform för att dra igång Youth at Risk-projekt också i Sverige.

Anne-Lie Granroth, initiativtagare till Youth at Risk i Sverige, arrangerade

de seminariet därför att hon med egna ögon sett att projektet bidrar till stora förändringar för de flesta ungdomar som deltar.

Neil har personlig erfarenhet av hur det är att vara utsatt. Som femtonåring rymde han hemifrån och gick in i armén. Han ville komma ifrån sitt hem där han misshandlades. Efter det militära bestämde sig Neil för att delta i ett frivilligprojekt som handlade om att återanpassa mentalt handikappade människor i samhället. Samtidigt arbetade han på barnhem. Detta ledde till att han började arbeta med Londons gatubarn. Det var där Neil och Anne-Lie träffades första gången. Neil började sedan arbeta inom socialtjänsten.

I början av 1990-talet berättade en av Neils chefer för honom om ett fantastiskt projekt i USA. Neil trodde inte på det, men för att visa amerikanerna att det inte var så enkelt som

– Jag var elva år när jag började ta droger, sa Nathan Dawkins t.h. Nu går jag andra året på college och läser företagsadministration.

det verkade att anpassa unga kriminella sätte han ihop en lista med tjugoo våldsamma ungdomar som var praktiskt taget omöjliga att arbeta med. Sju av Neils anställda deltog i det första projektet i England. Han följde själv inte med. I sju dagar var de borta. När dessa var till ända hade något förunderligt hänt. Ungdomarna var helt förändrade och personalen var också omvänd. Neil bestämde sig för att åka med nästa gång och då hände samma sak med honom.

Neil föreslog några ändringar i programmet för att det skulle passa i Europa. Det resulterade i att han blev erbjuden jobb. Youth at Risk i England hade inga pengar men Neil övergav ändå sitt arbete i socialtjänsten för det okända.

Hela omgivningen

– Neandertalmänniskorna hade bara en hjärnlob och kunde bara leva efter tidigare erfarenheter, sade han. Många betar sig fortfarande som om de vore neanderthalare, men dagens människor kan faktiskt bryta sina in-vanda mönster och göra val som grundar sig på tidigare erfarenheter och lärdomar men som inte helt styrs av dem.

– Youth at Risk arbetar med hela omgivningen och inte bara med de unga människorna. Ungdomar speglar vuxnas beteende och de ändrar sig

Ett par hundra poliser, socialarbetare, politiker och andra intresserade deltog i Youth at Risk-seminariet i Stockholm i november.

inte om inte vi gör det. Om du känner dig hemma i din omgivning och är bland vänner och familj är du trygg. Vi åstadkommer den känslan för ungdomarna i våra program.

Youth at Risk startade i USA på 1980-talet och har där genomförts i tjugotre stater. Första programmet i England genomfördes 1992 då trettiofem ungdomar kom till Brixton för att delta. Hittills har sju program genomförts i Storbritannien. Metoden finns också i Tyskland, Nederländerna, Australien och Nya Zeeland.

Bryta med egen kraft

Youth at Risk är ett nytt koncept för att ta hand om ungdomar som befinner sig i en riskzon på grund av att de fastnat i kriminellt beteende. De får hjälp med att med egen kraft bryta destruktiva beteenden och själva skapa sig fungerande liv.

I en stadsdel där behovet av insatser är uppenbart bildas en ledningsgrupp som består av representanter för uppdragsgivaren, exempelvis socialtjänsten eller skolan, personal från Youth at Risk, boende från området och lokala representanter för näringslivet. Varje lokal ledningsgrupp utbildas och ordnar själv finansieringen av projektet i det egna området. Ledningsgruppen föreslår också vilka ungdomar som bör delta i projektet.

Ungdomarna deltar frivilligt eftersom frivilligheten är en förutsättning för att med egen kraft kunna ta ansvar för en bättre framtid.

Projektets framgångar bygger på samverkan mellan myndigheter, organisationer, näringsidkare och enskilda vuxna som finns i ungdomars dagliga miljö. De flesta som jobbar för Youth at Risk är inte proffs och finns för det mesta runt dessa ungdomar där de kan bygga upp hållbara relationer som tål påfrestande. Kärnan i projektet är frivilliga vuxeninsatser som ger stöd och uppmuntran och skapar en kontinuerlig dialog mellan generationerna.

Många Youth at Risk-program har genomförts i områden med etnisk och kulturell mångfald.

– I Storbritannien har vi jobbat med trehundra unga människor hittills, berättade Neil. Många har utbildats för att hjälpa till. Flera verkställande direktörer har gått igenom trä-

ningsprogrammet. Polischefer och många andra höga chefer har utbildats till Youth professionals.

– Vi gör programmen i samarbete med myndigheter. Hur man bestämmer vilket område man ska börja arbeta med är en kombination av att vi blir tillfrågade och att vi erbjuder våra tjänster.

Under designstadiet är det viktigt att få det lokala samhället representerat. När uppdragsgivaren har sagt ja måste målgruppen bestämmas. Hela tiden ställs frågan vilka de ungdomar i riskzonen är som ska genomgå programmet. Lärare, poliser med flera får tala om vilka de anser är aktuella.

– En stor förmåga till kommunikation krävs för att alla dessa människor ska kunna sätta sig tillsammans och diskutera kring de unga som är aktuella för projektet, fortsatte Neil. Det krävs mod och ansvar för att våga gå utanför sina yrkesroller. Förtroende är nödvändigt för att göra detta möjligt och våga ta steget in det okända.

Mer segregerade

Företag som bidrar till invånarnas livskvalité får PR genom att göra just detta. De lär sig också något och hjälper sig själva. Franchiseföretag finns med överallt där ett program genomförs, exempelvis McDonalds och Body Shop.

ICL skänker hundratusen pund per treårsperiod till Youth at Risk i England. Företaget marknadsför sig som "The peoples IT-company" och har förstått att de som inte har möjlighet att ta del av teknologin blir alltför och att världen kan bli än mer segregerad om man inte ser upp.

– Youth at Risk arbetar med dem som har minst chanser att ta del av den tekniska utvecklingen, sade Neil.

– Om du känner dig hemma i din omgivning och är bland vänner och familj är du trygg. Vi åstadkommer den känslan för ungdomarna i vårt program, sade Neil Wragg, VD för Youth at Risk i England.

Framtidens och dagens informations-samhälle styrs av människor som hänger med och har de kunskaper som krävs. ICL använder dessutom Youth at Risk:s metoder för träna sina företagsledare.

– Pengar kommer också från de lokala företagen som även bidrar med utrustning. Människor i företagsvärlden är många gånger utsultna när det gäller mänskliga kontakter. De har inte tid. En del människor använder sin förmåga för att nå toppen medan andra hamnar på gatan, och de gör det med samma inneboende krafter, med samma inre verktyg. Det är samma krafter – aggressivitet och dynamik – som krävs både för att nå toppen i samhället och för att överleva på gatan.

Uppdragsgivaren och Youth at Risk skriver ett mycket detaljerat kontrakt där det framgår vilka Youth at Risk:s skyldigheter är och vilka uppgifter som är uppdragsgivarens. En person med god lokalkännedom och som vet

vad som är möjligt att göra anställs för programmets räkning. Det är viktigt att Youth at Risk inte ersätter något i det lokala samhället, exempelvis socialtjänsten, utan bidrar med något.

– Vi engagerar sedan ett hundratal personer med lokal förankring, sade Neil. Vi vill ha alla sorter, hudfärger och religioner för att fånga det lokala samhälles sammansättning. Klasskillnader spelar ingen roll, alla sorter måste rekryteras till programmet. De får genomgå etthundrafem timmars konfrontativ utbildning. Efter fyra dagars utbildning i personlig utveckling säger alla att något avgörande har inträffat. De ser sig som människor, inte som domare efter det. Alla säger att något avgörande har inträffat inombords. Man har mötts och sett varandra som människor.

– Om du är idrottsman behöver du en tränare. Talar tränaren alltid om för dig att du är bra? Är tränaren din vän? Du vill vinna. Tränaren talar om för dig när du underpresterar. Youth at Risk använder den modellen men spelet ungdomarna spelar är livet.

Ställer frågor

Youth at Risk utbildar volontärerna i att vara sk performance coaches. De råder inte och talar inte om vad ungdomarna ska göra, utan de ställer frågor. Om någon talar om vad man ska göra tar man inte samma ansvar. Till sist utbildas volontärerna i att arbeta med ungdomar.

– Ungdomarnas förhållande till sin volontär kommer till en början att vara ansträngt, sade Neil. De kommer att be dem att dra åt helvete. Volontärerna behöver kunskap för att

hantera detta. Volontärerna kontrolleras av polisen som gallrar ut dem som har slutit upp av fel anledning. De genomgår också omfattande intervjuer och referenser kollas.

Till en början väljs mellan hundra och hundratjugo ungdomar ut. De är mellan femton och tjugotvå år. Ungefär sextio blir kvar. Det finns ingen tvekan om vad ungdomarna ger sig in på. De fyller i en ansökan som sammanfattar deras liv hittills. Formuläret består av väldigt många frågor om bland annat utbildning, sysselsättning, dåliga vanor och förhållanden och de ska sätta upp ett mål inom var och en av de olika kategorierna.

Långa dagar

Alla ungdomar träffar en psykoterapeut och om någon går i terapi tar man kontakt med terapeuten. Man måste också känna till om någon av ungdomarna lider av astma, diabetes eller dylikt. Ungdomarna får prova på programmet under en hel dag innan de bestämmer sig.

De förbinder sig att hålla strikt på grundreglerna, som är tjugofyra till antalet. Det handlar om att ge sitt ord och att hålla det.

Inledningsdelen av programmet består av två delar – internatet och den nio månader långa uppföljningen. Internatet är mellan fem och tio dagar långt. Dagarna är långa, upp till tolv timmar.

Sextio procent av ungdomarna har varit sexuellt utnyttjade vilket framkommer när de talar om sina liv och vilka har de blivit för att överleva. Ungdomarna tolkar allt som händer dem, samlar bevis för att de är värde-

lösa. Man lever i den tolkning man har valt att göra på grund av det man har utsatts för.

– Vi får dem att se att de själva har byggt upp den här bilden, sade Neil. För en person som har blivit sexuellt utnyttjad kan det till exempel bli "Jag är inte bra, jag är smutsig, värdelös". De tror så och sedan samlar de bevis för att det är sant, men det är de själva och ingen annan som har gjort denna tolkning. Det finns alltså möjlighet att göra något annat av det.

De sista dagarna under internatet paras ungdomarna ihop med sin volontär och deltar i fysiska aktiviteter, en äventyrslek där bland annat deras förmåga till samarbete prövas.

Efter internatet följer nio månaders uppföljning. En gång per vecka träffas man och stämmer av hur målen följs upp. Under den första delen av uppföljningen ställer man sig frågan "vem är jag?" Svaret blir "Nu är jag någon annan".

– De är inte änglar när de kommer från internatet, sade Neil. Nu ska ungdomarna berätta inför alla närvarande vad de har uppnått och hur de planerar att gå vidare. Etthundrafemti personer som representerar lokala organisationer och företag som tidigare nämnts får höra om de mål som var och en har formulerat.

Utvärderingar på gång

Det finns exempel på att ungdomsbrottsligheten har minskat med trettio procent där programmet har genomförts. Anledningen till detta är att åttio procent av brotten utförs av samma lilla klick ungdomar.

Vid ett programs början var sex ungdomar omhändertagna, men de åkte direkt hem till sina familjer efter internatet. Vid ett annat tillfälle saknade nitton ungdomar sysselsättning vid programmets början. Efter programmet började samtliga studera eller arbeta.

Youth at Risk är ledande när det gäller att få företagsstöd och är idag tillfrågade om att göra tjugo program, men organisationen klarar bara att leverera hälften. Olika utvärderingar av Youth at Risk är på gång, bland annat av en barnpsykiatriker som arbetar på regeringens uppdrag.

Youth at Risk till Borlänge

– Borlänge har bestämt sig för att gå vidare och som första kommun i Sverige ta ett Youth at Risk-program, säger Anne-Lie Granroth. I princip har man bestämt sig, det är förankrat hos politiker och tjänstemän, men det är ju en process innan projektet kan genomföras. Jag ska dit i mars och träffa berörda personer.

– Anledningen till att Youth at Risk kom till Sverige var att jag var

med på det andra programmet som genomfördes i en kommun i London 1992. Jag var inbjuden av min vän och yrkeskollega Neil Wragg som höll i programmet.

Youth at Risk är en ekonomisk förening i Sverige sedan 1996. Föreningen har försökt marknadsföra och förankra idén i olika sammanhang sedan dess, men först efter seminariet i november tog det fart ordentligt.

Text och foto: Bernt Andersson

Tabell 1. Måluppfyllelse enligt ungdomarna

	Helt	Delvis	Ej svar	Summa
Pojkar	5	5	1	11
Flickor	1	7	3	11

Enligt samordnaren hade tretton ungdomar helt uppfyllt sina mål. Enligt teamledarna uppnådde tolv-femton ungdomar sina mål helt ut. Detta innebär att enligt de vuxna som fanns inom programmet, hade två tredjedelar av ungdomarna uppnått sina mål. Denna andel motsvarar de resultat som YAR förväntas åstadkomma och har åstadkommit enligt de utvärderingar som jag fått kännedom om.³³

I slutet av programmet belönades ungdomarna med tanke på sina prestationer inom YAR med medalj och diplom beroende på hur man deltagit och uppnått sina mål. Bland de fjorton ungdomar som fick såväl medalj som diplom fanns nio pojkar, varav fem hade en utländsk bakgrund, och fem flickor, varav två hade en utländsk bakgrund. Av detta att döma lyckades nästan alla ungdomar som hade en utländsk bakgrund väl i programmet. Tydligt är YAR ett program som når dessa ungdomar på ett övertygande sätt.

Men hur ska man tolka skillnaden mellan ungdomarnas och de vuxnas bedömning?

Skillnader i tolkningen

Det verkar som om ungdomarna haft en strängare tolkning om måluppfyllelsen än samordnaren och teamledarna. Enligt min tolkning kan skillnaden i tolkningarna bero på många saker. För ungdomar var måluppfyllelsen tydligt ovillkorlig. Exempelvis ansåg en ungdom, som såväl slutat missbruka som begå brott, att han inte hade uppfyllt alla sina mål, eftersom han inte fått ett jobb som var hans tredje mål. Av hans eget och stödpersonens svar kan man utläsa att han hade lyckats förändra sin livssituation i tio av elva aspekter (jfr diagram 1). Det enda han hade misslyckats med var att få jobb. Av svaren kunde jag också utläsa att ungdomarna troligtvis kände på sig att de inte helt var klara med sina mål.

Att vuxna tolkade måluppfyllelsen mer positivt än ungdomarna kan bero på att de vuxna kanske lade in ungdomarnas prestationer i förhållande till utgångsläget och sin egen roll i måluppfyllelsen. YAR syftar till att fånga helheten av ungdomarnas situation, allt från psykosocial hälsa och självförtroende till relationer, skolgång, kriminalitet och missbruk. Fokuserar man endast på utvecklingsaspekter är risken stor att man tenderar att övertolka utvecklingsaspekterna framför de återstående problemen. Å andra sidan kan de som utgår från problemen förstora dem och inte se viktiga utvecklingsaspekter hos en ungdom. Nedan ska jag diskutera förändringsaspekterna hos ungdomarna mer ingående.

Förändring – till det bättre eller det sämre?

YAR förväntas möjliggöra för ungdomarna att förändra sina livssituationer till det bättre. Därför bad jag ungdomarna själva, stödpersonerna och föräldrarna/fosterföräldrarna att bedöma om ungdomars livssituation förändrats till bättre, är oförändrad eller blivit sämre under programmet. Bedömningen avsåg elva aspekter av deras liv: familj, skolgång,

³³ Uppgifterna kommer från Pilot Programme Evaluation: The West Belfast Youth at Risk Pilot Programme (1999) på http://212.161.42.86/p_intro.html och Danielsson (2002, 13).

utbildning, arbete, kriminalitet, missbruk, relationer, psykosocial hälsa, självbild, självförtroende och framtidstro.

De som svarade var arton av 22 ungdomar, 22 av 24 stödpersoner och sexton föräldrar/fosterföräldrar. Nedan redovisas 21 stödpersoners svar, eftersom en av de 22 som svarade inte hade en ungdom.³⁴ Sammanlagt svarade sexton föräldrar, men i tabellen nedan redovisas svar gällande tolv ungdomar. Bland de sexton svar som jag fick var tre par. Dessa räknas som ett svar per par. En förälders och fosterförälders svar gällde samma ungdom. Där tog jag med föräldrarnas svar, eftersom deras svar skilde endast på en punkt.

Först gjorde jag en grovsortering av svaren. Av svaren framgick att nästan alla ungdomar hade gjort en förändring i något avseende. Endast en ungdom ansåg att hans livssituation var oförändrad. I detta fall ansåg stödpersonen att en förändring skett i fyra aspekter och modern att det skett i sex. En stödperson tyckte att hennes ungdoms livssituation var oförändrad och till och med blivit sämre i flera avseenden. Ungdomen själv tyckte att hennes livssituation hade blivit bättre i åtta avseenden, men inte endast med hjälp av YAR.

Till sist fick jag fyra kategorier på skalan från att blivit bättre eller sämre (tabell 2). Bättre står för en förändring till det bättre i minst åtta av de elva aspekter som jag ville få svar på. Resten står för de tre andra kategorierna. Av tabellen framgår att ungdomarnas livssituation hade blivit bättre hos de flesta ungdomarna.

Tabell 2. Bättre, förändrad, oförändrad eller sämre livssituation efter YAR

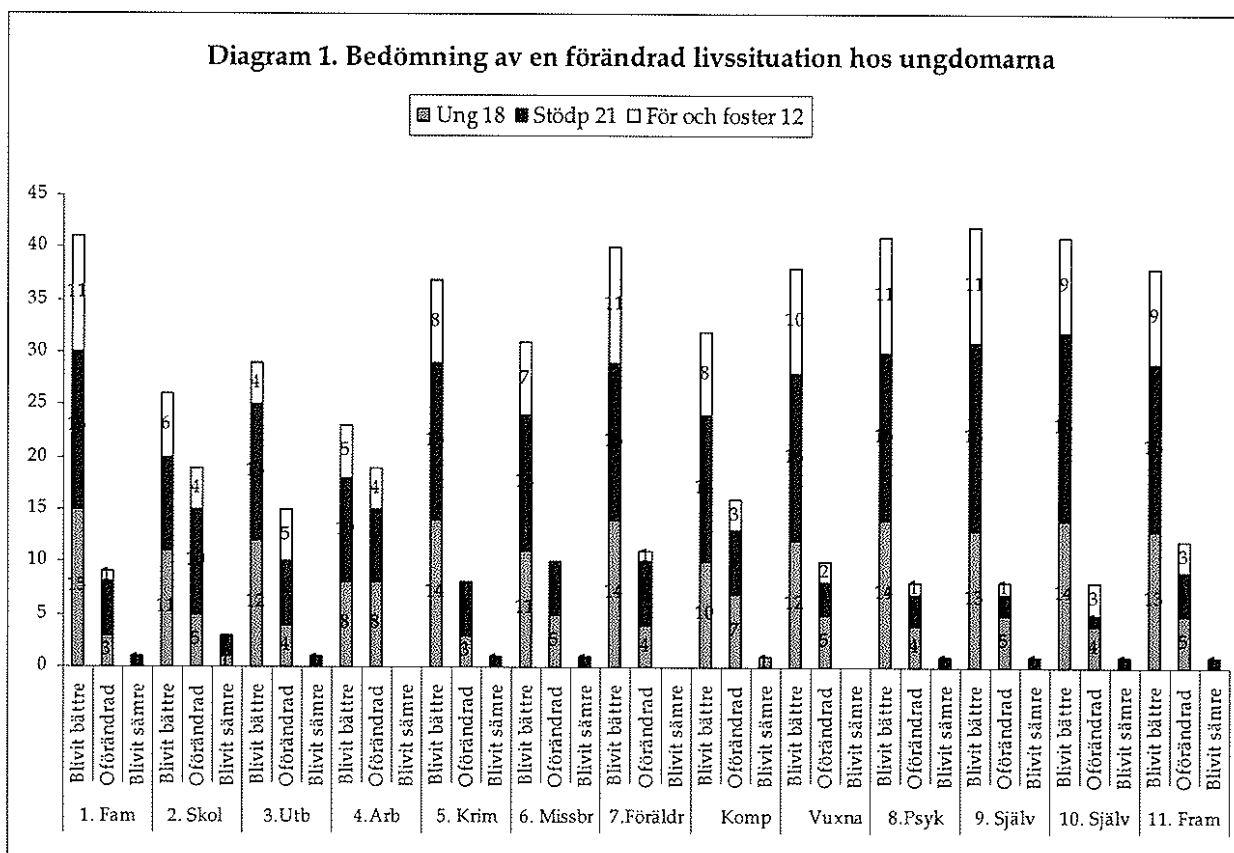
	Bättre 11-9 aspekter	Delvis bättre 8-1 aspekter	Oförändrad	Sämre
Ungdomars bedömning (N 18) av sin egen situation	12	5	1	
Stödpersoners (N 21) bedömning av sin ungdoms situation	16	4		1
Föräldrars/fosterföräldrar (N 12) av sin egen ungdoms situation	9	3		

Av det ovanstående kan man utläsa att svaren följde samma mönster oavsett respondentgruppens storlek. Fanns det någon överensstämmelse i svaren mellan en ungdom och hans eller hennes stödperson? I åtta fall stämde ungdomarnas och stödpersonernas bedömningar i respektive parrelation nästan helt. I dessa fall fanns endast en eller två avvikelser. Det fanns endast två fall där bedömningarna var varandras motpoler mellan en ungdom och en stödperson. Vad detta kunde bero på har jag inget svar.

Även om det fanns ett litet internt bortfall i svaren och även om jag hade några tolkningsproblem rörande vissa svar, framgår av diagrammet nedan att ungdomarnas livssituationer hade förändrats till det bättre i synnerhet vad gäller familjesituation, relationer, psykosocial hälsa, självbild, självförtroende och framtidstro. Många av ungdomarna hade också fått en bättre livssituation rörande problem med kriminalitet och missbruk samt utbildning. Svårast hade tydligen varit att förändra arbetsituationen och

³⁴ Inom YAR har man flera stödpersoner än ungdomar. De finns som reserv om någonting oväntat skulle hända.

skolgången. Värt att uppmärksamma i detta sammanhang är att vad de flesta ungdomarna ville ändra på var faktiskt skolgången och skolresultaten.

Vad skrev ungdomarna om den förändring som skett?

- Jag har blivit mycket gladare och mer positiv person. Jag är bättre på att lösa konflikter med saker & ting istället för att bara skita i det. Jag har mer självkänsla, och allt det här smittar väl av sig på min familj, och det är väl toppen.

- Det är mycket bättre nu, är sambo och har tagit tag i mitt liv. Alla säger att jag är gladare nu.

- Det har blivit mycket bättre. Jag känner mig trygg och behöver inte tänka på problem.

- Det är min relation till mina kompisar och min skolgång som blivit bättre. Men det är inte p.g.a. YAR. Det vet jag.

- Jag har slutat med droger och kriminalitet. Jag har haft det svårt hemma och YAR har inte hjälpt till någonting, det har bara varit jobbigt.

- Min relation till modern har blivit bättre.

Många stödpersoner kommenterade förändringen som ovan att ungdomarna under YAR hade visat att de hade tagit livet mer på allvar än tidigare:

- Tar livet på allvar.

- Bättre helhetssyn.

- Hans tillit till vuxna blivit bättre.

- Är på behandling, tror på sig själv.